

Голові спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01
у Житомирському державному університеті
імені Івана Франка
докторці педагогічних наук, професорці
Антоновій Олені Євгенівні

ВІДГУК

офіційної опонентки

докторки педагогічних наук, професорки

БОБРИЦЬКОЇ Валентини Іванівни, на дисертаційну роботу

ДУДКА Сергія Григоровича «Наукові основи моделювання

здоров'ярозвивального середовища закладу загальної середньої освіти»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

1. *Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами.* Розвиток сучасних цивілізаційних процесів, динамічні зміни культурно-історичних умов, новітні погляди на наукові концепції сталого розвитку суспільства і системи освіти як основи такого розвитку, технологічний прогрес з його перевагами й парадоксами аж до можливого знищення людства військово-технічними засобами зумовили появу протиріч між онтологічною природою людини й наслідками її діяльності. Статистичні дані медичних установ, дослідження міжнародних організацій (ВООЗ, ЮНІСЕФ, Інститут Геллапа та ін.) засвідчують, що стан здоров'я учнів не відповідає тим вимогам, які висуває до нього суспільство, а отже, традиційне освітнє середовище сучасного закладу загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) недостатньою мірою виконує функції його формування, збереження та зміцнення. У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку наукових основ моделювання здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО. З огляду на це, система освіти натепер потребує істотного оновлення підходів до здоров'язбереження і формування культури здоров'я, парадигмального переосмислення ролі та значення

освітнього середовища в розвитку кожного члена соціуму – від народження до зрілого віку, впродовж усього життя, що обґрунтовано дисертантом в його роботі. Оскільки така проблематика у нашій країні загострюється ще і обставинами ведення військових дій та умовами воєнного стану, актуальність дослідження Дудка Сергія Григоровича «Наукові основи моделювання здоров'ярозвивального середовища закладу загальної середньої освіти» не викликає сумнівів.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми «Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти» (ДР № 0110U002274) кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації ґрунтується на розумінні можливостей моделювання здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО засобами діяльності управлінської команди та громадсько-педагогічних спільнот (батьків, учителів, представників громад), результатом якої стануть: ефективні педагогічні умови здоров'язбереження, сформована на якісному рівні професійно-здоров'язбережувальна компетентність педагогів та здоров'язбережувальна компетентність учнів 5-6 класів, які навчаються в умовах упровадження Концепції Нової української школи. Вищезазначене уможливило автору обґрунтувати основні ідеї дослідження на різних рівнях: методологічному, теоретичному, практичному.

Зміст розділів дисертаційної роботи Дудка С.Г. засвідчують достатню обґрунтованість, оригінальність і достовірність отриманих наукових результатів, сформульованих висновків і рекомендацій. Результати дослідження, що висвітлені в дисертації Дудка С.Г., ґрунтуються на виваженій методологічній основі. Звертає на себе увагу нестандартність підходів та глибина вивчення проблем, що стосуються формування наукових основ моделювання здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО.

3. *Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації.*

Оцінюючи положення дисертації, як позитивне відзначимо те, що автором уперше проведено комплексний огляд наукової проблеми здоров'язбереження особистості освітньому середовищі ЗЗСО в єдності її соціально-педагогічних аспектів та в руслі ідей гуманістично-компетентнісної парадигми освіти. В дослідженні теоретично обґрунтовано концепцію моделювання здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО в умовах функціонування Нової української школи – новітнього, комфортного, безпечного, гуманного, природовідповідного, громадоцентричного, інклюзивного; запропоновано логіко-функціональну модель здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО у системній цілісності та взаємозумовленості методологічного (логіко-семіотичного), теоретичного (змістово-технологічного) й моніторингового (діагностувально-оцінного) конструктів. Дисертантом розроблено зразки нормативно-правового (стратегія, статут, здоров'язбережувальні проєкти, положення про заклад освіти) і змістово-технологічного (модельна програма, посібник, матеріали методичного семінару для вчителів, рекомендації з добору технологій та методів) забезпечення суб'єктів педагогічної взаємодії – адміністративних команд, педагогічних працівників, учнів та їхніх батьків, представників громадськості; систематизовано педагогічні умови моделювання здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО та здійснено прогностичне обґрунтування перспектив упровадження авторської моделі такого середовища в діяльності органів управління освітою різних рівнів.

Вагомим науковим внеском автора, що значно розширює та удосконалює наукові здобутки у педагогічній науці, є розроблені й обґрунтовані такі чинники як розвиток професійно-здоров'язбережувальної компетентності педагогів та здоров'язбережувальної компетентності учнів; організація фізкультурно-оздоровчої роботи; інтеграція знань на засадах освіти сталого розвитку; тренінги щодо попередження насильства та антибулінгової політики; ортобіотичне самоіміджування; організація лікувально-профілактичних заходів; уроки серед природи, дні в довіллі, зелені класи, формування соціальної компетентності та

громадянської позиції;) для розвитку в суб'єктів освіти компетентностей, необхідних для здорового та безпечного життя; сприяння ухваленню їхніх рішень щодо власного здоров'я, його збереження та розвитку; комплексності фізичної культури та посилення рухової активності.

4. *Значення одержаних результатів для науки і практичного використання* полягає у тому, що Дудко С.Г. відповідно розроблених управлінськими командами ЗЗСО нормативно-правових документів (новітніх статутів, стратегій розвитку на 5 років, положень стосовно визначення якості освіти, проєктів здоров'язбереження тощо), організаційно-функціонального інструментарію реалізації педагогічних умов і авторського навчально-методичного забезпечення, втілив на практиці педагогіку партнерства учасників освітнього процесу; упровадив комплекс здоров'язбережувальних технологій (медико-гігієнічних, фізкультурно-оздоровчих, еколого-рекреаційних, безпекових, навчання здоров'ю тощо) для учнів 5-6 класів з відповідними тренінгами; обґрунтував підходи до функціонування класів безпеки як центрів здоров'ярозвивального середовища; здійснив успішну спробу розв'язання завдань освіти осіб з особливими потребами тощо.

5. *Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача.* Основні наукові положення дисертаційної роботи опубліковано в 36 наукових і навчально-методичних працях, серед яких: 2 статті у колективних монографіях, 1 навчальний посібник, 3 статті у виданнях включених до міжнародних наукометричних баз, 15 статей у фахових наукових виданнях України, 3 праці методичного характеру, 12 статей у збірниках матеріалів конференцій та інших виданнях.

6. *Характеристика структури та змісту дисертації.* Дисертація Дудка С.Г. за своїм змістом і формою є ґрунтовним, самостійним дослідженням, що складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. У вступі до дисертації чітко окреслено методологічний апарат (мету, завдання, об'єкт і предмет, концепцію дослідження, методи дослідження).

У першому розділі *«Збереження і розвиток здоров'я особистості в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) як проблема наук про освіту»* розглянуто нормативно-правові засади і тенденції реформування загальної середньої освіти та ЗЗСО як її типової ланки; розкрито здоров'язбережувальну діяльність українських ЗЗСО в руслі гуманістично-компетентнісної парадигми освіти; охарактеризовано здоров'ярозвивальне середовище ЗЗСО як соціальну і педагогічну проблему. У процесі систематичного аналізу джерел дослідником уточнено зміст ключових понять дослідження «здоров'язбереження», «здоров'язбереження учнів», «здоров'ярозвивальне середовище закладу загальної середньої освіти», «здоров'язбережувальна компетентність».

У другому розділі *«Методолого-теоретичні основи моделювання освітнього середовища ЗЗСО на засадах здоров'язбереження»* охарактеризовано здоров'ярозвивальне освітнє середовище ЗЗСО як новітній простір культури здоров'язбереження учнів, учителів, усіх суб'єктів освітнього процесу; запропоновано алгоритми моделювання освітнього середовища ЗЗСО з урахуванням сучасних наукових підходів; обґрунтовано напрями і засоби концептуального моделювання новітнього здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО, уточнено поняття «здоров'язбереження учнів». Методологічні основи дослідження обґрунтовані й базовані на низці сучасних підходів: загальнонаукових (феноменологічний, акмеологічний, системний, культурологічний); конкретно-наукових (середовищний, особистісний, компетентнісний); практико-технологічних (діяльнісний, інтегративний).

У третьому розділі *«Педагогічна сутність і структура конструктів логіко-функціональної моделі здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО»* розкрито педагогічну сутність і структуру логіко-функціональної моделі здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО; схарактеризовано діяльність управлінських команд ЗЗСО з реалізації завдань побудови здоров'ярозвивального середовища; обґрунтовано роль учителя в реалізації моделі здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО. Новітньою здоров'язбережувальною

методикою в обставинах воєнного стану в Україні автором визначено організацію та проведення уроків безпеки для учнів 5-6 класів; своєрідними центрами здоров'ярозвивального середовища визначено класи безпеки, які оснащені в ЗЗСО за зональним принципом організації освітнього простору (зони: пожежної безпеки; мінної безпеки; безпеки життєдіяльності; домедичної допомоги; психологічного розвантаження; ігрові зони).

У п'ятому розділі *«Результати експериментального дослідження впровадження моделі здоров'ярозвивального освітнього середовища у практику діяльності закладів загальної середньої освіти»* представлено технологію та програму дослідно-експериментальної роботи з упровадження моделі здоров'ярозвивального середовища у ЗЗСО; наведено результати констатувального етапу експерименту та аналізу ефективності педагогічних умов, методичних матеріалів навчання вчителів для запровадження розробленої моделі; проаналізовано динаміку кількісних і якісних показників сформованості здоров'язбережувальної компетентності учнів під час їх навчання на першому циклі базової середньої освіти (5-6 класи); підтверджено достовірність отриманих експериментальних даних з використанням математично-статистичних методів та надано рекомендації з упровадження запропонованої моделі здоров'ярозвивального середовища у ЗЗСО.

Висновки дослідження є чіткими та вагомими. Вони сформульовані відповідно до визначених завдань, відображають результати усіх складників дисертації.

Дисертаційна робота Дудка С.Г. характеризується логічною побудовою, повністю висвітлює зміст визначених розділів і підрозділів та оформлена згідно вимог, визначених відповідними нормативними документами.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертантом результатів, слід назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У Загальній характеристиці роботи недостатньо переконливо представлено методологічні взаємозв'язки виявлених суперечностей, які обґрунтовують вибір теми дослідження, і визначення його завдань. Так, виникає запитання: яке із завдань дослідження буде спрямовано на розв'язання третьої та четвертої суперечності, що виокремлені автором на регіонально-громадському рівні, зокрема в аспектах реалізації завдання моделювання ЗЗСО як осередків здоров'язбереження в діяльності громад, регіональних органів управління освітою; а також можливостей забезпечення якісних умов функціонування здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО громадами, органами батьківського самоврядування?

2. Актуальності дослідженню додало б урахування більшою мірою особливостей перебігу освітнього процесу у загальній середній освіті в умовах загроз і викликів, зокрема пандемічних і військових. Ці загрози й виклики тривають більше п'яти років і хронологічно накладаються майже на увесь період упровадження Концепції Нової української школи. На нашу думку, натепер це є одним із визначальних чинників, що впливає на здоров'я усіх суб'єктів освітнього процесу у ЗЗСО, а значить мав бути обов'язково наскрізно врахований в моделюванні здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО. Так само як і прогнозований варіант моделювання досліджуваного феномену в умовах повоєнної відбудови.

3. У підрозділі 1.1 дослідження, с. 44–67, обґрунтовано нормативно-правові засади і тенденції реформування загальної середньої освіти України у зв'язку із запровадженням Концепції Нової української школи. Доцільно було б, на нашу думку, чіткіше схарактеризувати саме здоров'язбережувальний супровід цього реформування на інституційному рівні – рівні ЗЗСО, визначити його зміст та обґрунтувати етапи.

4. Оскільки у локусі дослідницького інтересу дисертанта було моделювання здоров'ярозвивального середовища закладу загальної середньої освіти, доцільно було чіткіше розмежувати поняття «здоров'ярозвивальне

середовище» і «здоров'ярозвивальне освітнє середовище» (аббревіатура ЗРОС), які у п. 2.1 визначені як відмінні, а у тексті роботи вживаються як синонімічні.

5. У розділі 2.1 роботи, с. 117–137, характеризуючи здоров'ярозвивальне середовище сучасного ЗЗСО як новітній простір культури здоров'язбереження суб'єктів освітнього процесу, автор окреслює часові рамки існування такого простору – на рівні усіх ланок повної загальної середньої освіти початкової освіти, базової середньої освіти і профільної середньої освіти. На нашу думку, поза пильною увагою дисертанта залишилося виокремлення сутнісних ознак здоров'ярозвивального середовища на кожному із означених рівнів і відповідно до циклів освітнього процесу (наприклад, адаптаційного – 5-6 класи тощо), визначених Законом України «Про повну загальну середню освіту» (2020) і Концепцією Нової української школи (2016). На наше переконання, це уможливило б моделювання здоров'ярозвивальне середовище сучасного ЗЗСО з максимальним урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей різних вікових груп, їхніх особливих освітніх потреб.

6. У четвертому та п'ятому розділах роботи (підрозділи 4.3 і 5.1) представлено матеріали з характеристиками різних груп експертів у процесі розроблення та експериментального впровадження пропонованої моделі здоров'ярозвивального середовища у ЗЗСО. Проте, на нашу думку бракує систематизованого представлення експертних груп керівників закладів загальної середньої освіти.

Однак, висловлені побажання не знижують загального позитивного враження від рецензованого дисертаційного дослідження.

8. Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Дудка Сергія Григоровича «Наукові основи моделювання здоров'ярозвивального середовища закладу загальної середньої освіти» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, які дали

змогу автору здійснити комплексне розв'язання наукової проблеми. Враховуючи новизну і значущість результатів дослідження для педагогічної науки й практики, дисертація Дудка С.Г. є самостійно виконаною, оригінальною та завершеною науковою роботою, яка має вагоме науково-теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197 та іншим вимогам Міністерства освіти і науки України до докторських дисертацій, а її автор, Дудко Сергій Григорович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційна опонентка

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

